

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕМОТИВНОЇ ЛЕКСИКИ В АМЕРИКАНСЬКОМУ ВАРІАНТІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

І. Б. Овчаренко, В. І. Калініченко

Анотація. У межах пропонованої наукової розвідки з'ясовано поняття емоції і значущість емотивного лексикону у функціонуванні комунікативного соціуму, розглянуто сучасні актуальні класифікації базових емоцій у лінгвістиці та психології, встановлено продуктивні способи словотворення одиниць емотивного лексикону в американському варіанті сучасної англійської мови, досліджено семантичні характеристики емотивної лексики з оперттям на вибраний фактичний матеріал, зокрема, сформовано лексико-тематичні групи емотивних лексичних одиниць, визначено їхню кількісну репрезентативність. Дослідження здійснюється з оперттям на методи лінгвістичного опису, компонентного, словотвірного та кількісного аналізу.

Ключові слова: емоція, лінгвістична концепція емоцій, емотивна номінація, лексико-тематична група, спосіб словотворення.

Емоції вважаються значущим аспектом пізнання світу в житті кожного індивіда, активізуючи процес осмислення та «сканування» навколишнього середовища, формування відношення до тих чи інших предметів та явищ, які зустрічаються на життєвому шляху комуніканта, а також надання їм певної об'єктивної оцінки – позитивної чи негативної. Оскільки емоції можливо виразити не лише невербальним, але й вербальним шляхом, вони є універсальним «інструментом» характеристики світу за допомогою мовних засобів. Мовлення дає нам неоціненну можливість по-справжньому відчувати оточуючий простір та поділитися своїми враженнями з іншими. Мова як така не може існувати без людства, а людство – без мови. Тому існує нагальна потреба у встановленні ролі емоцій у мові, за відсутності яких людина б неповноцінно сприймала оточуючу дійсність.

На сучасному етапі проблема співвідношення мовних одиниць та вираження ними емоцій на вербальному рівні вважається досить поширеною у мовознавчих колах. Також не зникає зацікавленість до вивчення емоцій у низці інших наук, таких як, психологія, культурологія, філософія, соціологія тощо. Як відомо, з середини 50-х років минулого століття як у зарубіжній, так і у вітчизняній лінгвістиці були представлені перші праці щодо способів вираження та фіксації емоцій у мові. Особливо велика кількість досліджень в межах цієї проблематики з'явилася в останні десятиліття, а напрямок у лінгвістиці, в площині якого розглядаються питання класифікації емоцій та способи їх мовного вираження, називається «лінгвістика емоцій».

Емоційна сфера вважається однією із найбільш складних та багатограних систем людини, а тому потребує різноаспектного дослідження вченими. Одним із пріоритетних завдань лінгвістики емоцій є вивчення мовних засобів, які використовуються для вираження почуттів, думок та емоцій мовця, і які провокують певний вплив на емоційну сферу слухача. Останнім часом емоції стають одним із видів комунікації, а власне емотивна комунікація посідає вагомий вплив у процесі інтеракції між членами мовної спільноти. Вагомий внесок у студіювання емоцій у мовній площині зробили Д. Н. Арутюнова, В. Т. Семенова, К. Изгард, Е. П. Ільїн, В. І. Шаховський, та інші. Згодом їхні дослідження дали поштовх для створення відповідних класифікацій, надали змогу проаналізувати та визначити головні категорії емоцій, які виражалися мовними засобами. *Актуальність* нашої розвідки зумовлена загальним науковим інтересом мовознавців до проведення наукових студій в межах проблематики лінгвістики емоцій, а також відсутністю ґрунтовних досліджень структурних та семантичних особливостей емотивної лексики саме в американському варіанті сучасної англійської мови.

Об'єктом нашого дослідження є лексичні номінації емотивної сфери в американському варіанті англійської мови, а *предметом* виступають семантичні і структурні особливості відповідних лексичних одиниць на позначення емоцій.

Матеріалом дослідження слугує корпус з 200 лексемних одиниць, відібраних шляхом суцільної вибірки із сучасних лексикографічних джерел американського варіанту сучасної англійської мови – тлумачних одномовних словників лексики – друкованих словників та електронних баз.

Метою дослідження є загальна характеристика емотивного лексикону американського варіанту сучасної англійської мови з фокусуванням на його окремих структурних та семантичних особливостях. Для досягнення визначеної мети передбачається вирішення наступних завдань: 1) узагальнити та систематизувати теоретичні відомості щодо специфіки студіювання емотивної лексики в сучасному мовознавстві; 2) виявлення ролі та значущості емотивної лексики у функціонуванні мовної спільноти; 3) визначення структурних особливостей емотивних лексичних одиниць з опертям на фактичний матеріал дослідження; 4) виокремлення семантичних аспектів емотивного лексикону американського варіанту сучасної англійської мови на основі сформованої словникової вибірки.

Емоції вважаються своєрідним «мостом», який поєднує людину та навколишнє середовище, намаганням охарактеризувати події та явища за потребами та цілями особистості, які важливі для особи в той чи інший момент часу та формують загальну картину вражень про наш світ. Вивчення емоцій та емотивної складової мови у лінгвістиці неможливе без залучення методологічної бази інших наук. До сьогодні, мовознавство не в змозі представити вичерпний аналіз мови, в тому числі й категорії емотивності, а тому є нагальна потреба розглянути її узагальнено через призму інших вчень. Останнім часом представники різних наукових галузей (психологія, соціологія, філософія, фізіологія, когнітивна лінгвістика, лінгвопсихологія, лінгвістика емоцій та соціолінгвістика) зацікавленні у дослідженні та вивченні питань, пов'язаних з емоціями: їх роль у пізнанні світу, морфемна і семантична структура лексичних номінацій емотивної сфери, їх типологія та класифікація тощо.

Насамперед, емоція як явище людської психіки, звичайно ж, виступає об'єктом дослідження у психології та фізіології. Емоції допомагають пізнати та схарактеризувати відношення людини до навколишнього середовища через призму суб'єктивності. Саме для вираження цих процесів задіюється міміка обличчя, змінюється його вираз, інтонація і, нарешті, варіюються і мовні засоби [2: 75]. На думку Т. В. Семенової, котра розглядає емоцію в онтологічному контексті, «емоції – це одна з форм відображення, пізнання та оцінки об'єктивної дійсності» [3: 156]. У процесі вираження емоцій змінюється стан організму, який слугує певним індикатором на зовнішні подразники. На думку Р. В. Гінояна та А. Є. Хомутова, «важливим компонентом емоцій є зміни активності вегетативної нервової системи. Вегетативні прояви емоцій дуже різні: зміна опору шкіри, частоти серцевих скорочень, кров'яного тиску, розширення і звуження судин, температури шкіри, гормональний і хімічний склад крові та ін.» [4: 15].

Ч. Дарвін стверджував, що між людиною та твариною немає ніякої різниці у психологічному розвитку. У своїх дослідженнях він порівнював антропоїдів і сліпонароджених дітей, які мали спільні риси у вираженні своїх емоційних станів. Спостереження вченого слугували фундаментальним пластом для його теорії, згідно з якою емоції з'явилися завдяки еволюційній зміні живих істот, що сприяли адаптації організму до нових умов життя та потребі реагувати на зовнішні подразники [5: 400].

Якщо ж розглядати поняття «емоції» з точки зору філософії, то французький філософ Р. Декарт називав емоції пристрастями душі, які іменувалися як відчуття, або душевні рухи, що керувалися деяким рухом духів. Вони підкоряли волю людини, тобто готувати тіло правильно зреагувати на якийсь подразник [6: 498–499].

Натомість, мовознавча сфера до цих пір не може надати ґрунтовне пояснення ролі емоцій у мовленні. Більшість науковців вважають цей напрям перспективним, але серйозне їх вивчення розпочалось лише у 70-х роках ХХ ст., що і дало поштовх для розвитку лінгвістичної теорії емоцій. Апогеєм зацікавленості до проблеми місця емоцій у мовній системі стало пленарне засідання Міжнародного конгресу лінгвістів у Берліні у 1987 р., на якому Ф. Данеш зауважив у своїй доповіді, що мова та емоції доповнюють один одного, і їх потрібно розглядати як єдине ціле. Науковець доводив, що емоції та когніція тісно взаємозв'язані між собою, і наголошував, що непотрібно відкидати емоційний вплив на мовлення. Наприкінці конференції проблему «мова та емоції» визнали однією з п'яти найбільш актуальних досліджень у сучасній лінгвістиці [7: 87].

Звичайно ж, проблематика ролі емоцій у мові не могла не спричинити суперечки лінгвістів. Вони поділилися на декілька груп, які доводили або заперечували приналежність емоцій до мови. К. Бюлер та Г. Гійом, зокрема, вважали, що емоційна сфера не може функціонувати і відсутня у мовленні, а тому домінантою у мові є когнітивна функція [8: 34]. За Е. Сепіром, «утворення ідеї для мови має більше значення, ніж прояв волі і емоцій». Науковець виражав своє ставлення до мови як до природного інстинкту і наголошував на тому, що мова має сприйматися нами як засіб для обміну інформації між людьми, як «дарунок природи», а тому ми не можемо досліджувати її в контексті емоційного вираження речей [8: 40].

Інші дослідники мали протилежну думку щодо взаємозв'язку емоцій та мови. Ш. Баллі та В. Гінекер вважали вираження емоцій центральною функцією мови [8: 51]. Вони зазначали, що без емоцій мова не змогла би повноцінно функціонувати, адже людині необхідно ділитися враженнями та переробляти інформацію про навколишнє середовище, і відсутність емотивної складової унеможливило б цей процес. М. Бреаль дотримувався думки, що емоції є домінантним елементом мови, але на противагу своїм колегам говорив, що мова не була створена для опису чи розповіді, а для того, щоб виражати бажання, робити приписання, і все це має містити емоційний супровід [8: 92]. Окремий інтерес для нашої наукової розвідки становить проблема класифікації емоцій. Деякі вчені (П. Екман, В. К. Вілюнас, М. О. Фоміна, В. І. Шаховський, Р. Плутчик, К. Ізард) вважають, що перш за все при здійсненні відповідної типології потрібно виокремити базові емоції.

На сучасному етапі дослідники виділяють від 2 до 10 різновидів базових емоцій, серед яких найпопулярнішою є класифікація К. Ізарда, котрий визначає 10 позитивних та негативних базових емоцій: *радість* (позитивна емоція; задоволення потреб); *інтерес* (позитивна емоція; організування навичок та умінь, заохочення до навчання та праці); *подив* (емоційна реакція; відповідь на раптову ситуацію); *страждання* (негативна емоційна реакція; неможливість реалізувати бажане); *гнів* (негативна емоція; неприйняття ситуації, яка склалася в певний момент часу); *відраза* (негативна емоція; нестикування різних моральних устоїв); *зневага* (негативна емоція; незгода в принципах, поглядах); *страх* (негативна емоція; наближення небезпеки); *сором* (негативна емоція; приниження, висміювання принципів та поглядів; неприпустима поведінка у суспільстві); *збентеження* (негативна емоційна реакція; передчуття поганого, неприємна новина) [9: 63].

Варто розглянути в межах нашої наукової розвідки і деякі структурні та семантичні особливості емотивної лексики американського варіанту сучасної англійської мови. Словотворення вважається одним із найбільш продуктивних шляхів поповнення словникового запасу у будь-якій мові. Найбільш продуктивними способами словотворення в сучасній англійській мові загалом є афіксація, словоскладання, конверсія, телескопія і скорочення. Ці способи демонструють суттєву продуктивність і, зокрема, при творенні лексичних одиниць емотивної сфери.

Кількість емотивних номінацій, які слугують фактичним матеріалом нашого дослідження, складає 200 од. (100%). На їх основі було проведено семантичний та словотвірний аналіз, опис загальних результатів якого ми подамо нижче.

Тож, згідно з результатами словотвірного аналізу, найбільш репрезентативною групою виявилась група емотивів, утворених *афіксальним способом* (166 од., 83%), яка надалі розподіляється на три підгрупи: найбільш ємною за обсягом є підгрупа емотивів, утворених за допомогою суфіксів (114 од., 57%) – *fondness, contentment, amazement, boredom, vexation, equanimity, frolic*. Менш репрезентативною виступає підгрупа емотивів, утворених за допомогою префіксально-суфіксального способу (37 од., 18,3%), що включає в себе такі одиниці, для прикладу: *bewilderment, disapproval, disappointment, indignation* та ін.. Третьою та найменш репрезентативною є підгрупа емотивів, утворених за допомогою префіксів (15 од., 7,5%): *overjoy, mischief, outrage, distrust, disgrace, relief* та ін. Друге місце за репрезентативністю в англійській мові посідає група емотивів, які формуються за допомогою кореневої морфеми (15 од., 7,5%), що представлено у прикладах: *fun, grief, thrill, woe, pain, peril, sorrow* та ін. Третя за показником репрезентативності група містить номінації, утворені за допомогою конверсії (14 од., 7%): *rapture, interest, gloom, fear, neglect*. Четверта група містить одиниці, сформовані за рахунок словоскладання (3 од., 1,5%) – *letdown, tenterhook, warmheartedness, lunkhead* та ін...

У свою чергу, семантичний аналіз показав, що з 10 утворених лексико-тематичних груп найбільш репрезентативною в американському варіанті сучасної англійської мови виявилась група емотивів на позначення позитивних емоцій, що фіксують результат задоволення потреб комуніканта (34 од., 17%): *contentment, happiness, enjoyment, pleasure, satisfaction, rapture* та ін. Друге місце за чисельністю посідає група емотивів, яка позначає негативні емоційні реакції, що викликають гнів та агресію (29 од., 14,5%): *anger, fury, hatred, rage, annoyance* та ін. Третє місце за репрезентативністю посідає група емотивів на позначення різної інтенсивності страху (23 од., 11,5%), та представлена такими номінаціями: *anxiety, dread, panic, terror, nervousness* та ін. Четверте місце за репрезентативністю представлене двома групами емотивів, які позначають емотивні стани страждання та провини (22 од., 11%): *agony, despair, misery, oppression, sorrow* та ін.; та, зокрема, провини: *lostness, weakness, impotence, despondency, nonchalance* та ін. П'яте місце за обсягом наповнення групи займає група емотивів на позначення презирства та зневаги (19 од., 9,5%) і представлена в прикладах: *pomposity, arrogance, disrespect, rudeness, envy* та ін. Шосте місце представлене групою емотивів на позначення зацікавленості (16 од., 8%): *aspiration, interest, keenness, curiosity, enthusiasm* та ін. Сьоме місце за репрезентативністю займає група емотивів, яка позначає емоцію сорому (15 од., 7,5%), висвітлена в даному емпіричному матеріалі: *abasement, shame, embarrassment, modesty, rue* та ін. Восьме місце за репрезентативністю займає група емотивів, яка позначає емоцію подиву (11 од., 5,5%). Подана група представлена такою емотивною лексикою: *astonishment, stupor, daze, wonder, perplexity* та ін. Останньою та найменш репрезентативною групою є група, яка позначає емоцію *відразу* (9 од., 4,5%), що виявлена у відібраних номінативах: *abhorrence, aversion, odium, revulsion, enmity* та ін.

Одержані результати є перспективними для проведення подальших наукових розвідок у сфері емотивної лексики в американському варіанті англійської мови на основі дослідження розширеного корпусу лексичних одиниць. Окрім того, можливим є проведення зіставного аналізу семантичних та структурних особливостей емотивної лексики різних мов у контрастивній площині.

Аннотация. В рамках предлагаемого исследования установлено понятие эмоции и значимость эмотивного лексикона в функционировании коммуникативного социума, рассмотрены современные актуальные классификации базовых эмоций в лингвистике и психологии, установлены продуктивные способы словообразования единиц эмотивного лексикона в американском варианте современного английского языка, исследованы семантические характеристики эмотивной лексики с опорой на выбранный фактический материал, в частности, сформированы лексико-тематические группы эмотивных лексических единиц, определена их количественная репрезентативность. Исследование осуществляется с опорой на методы лингвистического описания, компонентного, словообразовательного и количественного анализа.

Ключевые слова: эмоция, лингвистическая концепция эмоций, эмотивная номинация, лексико-тематическая группа, способ словообразования.

Abstract. Within the framework of the suggested piece of research, the concept of emotion and the significance of the emotional lexicon in the functioning of the communicative society, the modern topical classifications of basic emotions in linguistics and psychology are considered. In the given paper the productive ways of word formation of the units of the emotional lexicon in Contemporary American English have been established, the semantic characteristics of the emotional vocabulary has been provided from the selected factual material, in particular, the lexical-thematic groups of emotional lexical units have been formed with their numerical representation determined. The paper under consideration relies upon the methods of linguistic description, component, word-formation and quantitative analysis.

Key words: emotion, linguistic theory of emotions, emotional nomination, lexical-thematic group, way of word formation.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мацко Л. А. Прищак М. Д. Основи психології та педагогіки : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2009. 158 с.
2. Ильин Е. П. Эмоции и чувства. СПб. : Питер, 2008. 783 с.
3. Семёнова Т. В. Вербализация эмоций человека в зеркале антонимии (на материале английского языка). *Вестник Челябинского государственного университета*. Челябинск : Изд-во ЧГУ, 2010. Вып. № 4 (185). С. 156–159.
4. Гинойн Р. В., Хомутов А. Е. Физиология эмоций. Нижний Новгород : Изд-во Нижегородского государственного университета, 2010. 66 с.
5. Маклаков А. А. Общая психология: Учебник для вузов. СПб. : Питер, 2016. 583 с.: ил. (Серия «Учебник для вузов»).
6. Гайденко П. П. Новая философская энциклопедия : в 4 т. / пред. науч.-ред. совета В. С. Стёпин. 2-е изд., испр. и доп. М. : Мысль, 2010. 2816 с.
7. Шаховский В. И. Лингвистическая теория эмоций. М. : Гнозис, 2008. 416 с.
8. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. изд. 2-е, испр. и доп. М. : Изд-во ЛКИ, 2008. 192 с.
9. Изард К. Э. Психология эмоций. – СПб.: «Питер», 2007. 464 с.
10. Cambridge American English Dictionary. URL : <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/american-english/>
11. Macmillan English Dictionary. URL : <https://www.macmillandictionary.com/>

УДК 159.923.3

ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ У МОЛОДІ З РІЗНИМ СТАВЛЕННЯМ ДО ЗДОРОВ'Я

К. С. Потаєва, О. В. Бацилєва

Анотація. Особливості вибору копінг-стратегій у молоді з різним ставленням до здоров'я.

У роботі представлено результати теоретичного та експериментального дослідження особливостей вибору копінг-стратегій у молоді з різним ставленням до здоров'я. Розкрито зміст поняття ставлення до здоров'я, охарактеризовано його основні складові, розкрито чинники формування ставлення до здоров'я. Емпірично доведено, що досліджувані, які надають перевагу таким ефективним копінг-стратегіям як настанова на зміну ситуації, усвідомлення та аналіз власних емоційних переживань, активізація ресурсів та дій щодо самостійного подолання проблеми, заклик до дієвої допомоги інших людей мають адекватне ставлення до здоров'я, а особи з неадекватним ставленням до здоров'я обирають неефективні копінг-стратегії, зокрема перенесення відповідальності, дистанціювання, конфронтація.

Ключові слова: здоров'я, ставлення до здоров'я, копінг-стратегії.

Бібліограф.: 7 найм.

Сучасні вимоги до студентів під час отримання освіти передбачають високий рівень інформаційного впливу, емоційної напруги, тимчасові або хронічні навчальні перевантаження, що спричиняють ряд негативних наслідків як для їх соматичного, так і психологічного здоров'я. Досі гострою залишається проблема ставлення до здоров'я та дотримання відповідного способу життя, при цьому загальновідомо, що обрання адекватних паттернів поведінки в тих чи інших ситуаціях є підґрунтям для ефективного